

راهنمای متون کلاسیک

راهنمای خواندن

قرارداد اجتماعی روسو

کریستوفر دی . ریت

ترجمه محمد مهدی ذوالقدری

www.ketab.ir

اثر مجموعه‌ای است از

Rousseau's The Social Contract: A reader's guide

by Christopher D. Wright

Continuum, 2008

سرشناسه : ریت، کریستوفردی.

عنوان و نام پدیدآور : راهنمای خواندن قرارداد اجتماعی روسو / کریستوفردی

ریت؛ ترجمه محمد مهدی ذوالقدری؛ ویراستار علیرضا صالحی.

مشخصات نشر : تهران : ترجمان علوم انسانی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۲۰۰ ص.

فروست : راهنمای متون کلامیک.

شابک: ۳-۳۶-۸۰۹۱-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : روسو؛ ژان ژاک، ۱۷۷۸-۱۷۱۲ م. قرارداد اجتماعی

موضوع : قرارداد اجتماعی

شناسه افزوده : ذوالقدری، محمد مهدی، ۱۳۶۶- مترجم

رده بندی کنگره : JC1۷۹ / ۹۳۶/ ۱۳۹۶

رده بندی دیویی : ۳۲۰/۱۱

شماره کتابشناسی ملی : ۵۰۴۹۳۷۷

راهنمای خوا. ن. قرارداد اجتماعی روسو

نویسنده: ریستون ریت

مترجم: محمدرضا ذوالقدری

ناشر: ترجمان روم انسانی

ویراستار: علیرضا صالحی

طراح جلد: محمود مند

تصویرساز روی جلد: سجاد شاه منصور

صفحه آرا: معصومه کریمی

چاپ: زیتون

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ترجمان: تهران، خیابان نجات‌اللهمی، خیابان اراک،

پلاک ۴۶، طبقه ۴، تلفن: ۸۸۸۰۲۰۹۰

پست الکترونیک: publication@tarjomaan.com

حقوق چاپ و نشر در قالب‌های کاغذی،

الکترونیکی و صوتی، انحصاراً برای انتشارات

ترجمان علوم انسانی محفوظ است.

• فهرست •

سخن ناشر / ۹

مقدمه / ۱۳

———— [۱] ————

زمینه / ۱۷

فنایم سیاسی و فکری / ۱۷

زندگی و آثار / ۲۱

———— [۲] ————

شرح منتهی الموعات / ۲۹

سرشت بشر / ۳۱

روان شناسی رجامه / ۳۶

———— [۳] ————

مطالعه متن / ۴۳

کتاب یک / ۴۳

از آزادی به قید و بندها (۱) / ۴۵

زاده شده برای حکمرانی (۲) / ۴۹

قدرت حق است (۳) / ۵۵

بردگی (۴) / ۵۷

یک پیمان اجتماعی (۵-۶) / ۶۳

هیئت حاکمه (۷) / ۷۰

آزادی واقعی (۸) / ۷۴

مالکیت (۹) / ۸۱

- چکیده مطالب / ۸۷
 پرسش های تمرینی / ۸۸
 کتاب دو / ۸۹
 ماهیت هیئت حاکمه / ۸۹
 ماهیت اراده عمومی (۳-۴) / ۹۵
 تشخیص اراده عمومی (کتاب چهارم فصل ۱-۲) / ۱۰۶
 قانون (۵-۶) / ۱۱۶
 قانون گذار (۷-۱۲) / ۱۲۲
 شایستگی ملت ها (۸-۱۱) / ۱۳۴
 چکیده مطالب / ۱۳۸
 پرسش های تمرینی / ۱۴۲
 کتاب سه و چهار / ۱۴۳
 حکومت (ک ۳، ف ۱-۲) / ۱۴۳
 انواع حکومت (ک ۳، ف ۳-۸) / ۱۵۱
 دولت و ملت (ک ۳، ف ۹-۱۱) / ۱۶۱
 به جای نازم (ک ۳، ف ۱۲-۱۸) / ۱۶۷
 حکومت و مذهب (ک ۴، ف ۱-۸) / ۱۷۴
 چکیده مطالب / ۱۸۱
 پرسش های تمرینی / ۱۸۴
- [۴] —————
- تفسیرها و تأثیرها / ۱۸۵
 پاسخ های سیاسی / ۱۸۶
 عصر روشنگری، رمانتیسزم و پس از آن / ۱۹۲
- پی نوشت ها / ۱۹۷
 کتابنامه و منابعی برای مطالعه بیشتر / ۲۰۳
 واژه نامه / ۲۰۹
 نمایه / ۲۱۱

مقدمه

کتاب قر داد اجتماعی یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین آثار است که تا کنون در فلسفه سیاسی حاکم شده است. این کتاب از زمان انتشارش، سال ۱۹۶۲، مخاطبانش را، همان‌ندرسر شوق آورده، خشمگین کرده، رنجانده، الهام بخشیده و ناامید ساخته است. قر داد اجتماعی، هرچند نسبتاً موجز و خوش‌خوان نگاشته شده، کتابی نیست که به‌أساسی درک شود. علی‌رغم مهارت‌های بلاغی روسو و استعداد او در خلق عبارات هائیکه به یادماندنی، ایده‌هایی که او به بحث گذاشته ایده‌هایی عمیق و غامض‌اند. مسئله‌ای که روسو جایگاه مناسب فرد در اجتماع و، به‌طور خاص، این موضوع است که چگونه می‌توان نهادهای سیاسی را به بهترین نحو برای شکوفایی شهروندان و کامیابی آن‌ها سازمان داد. همان‌طور که خواهیم دید، روسو در پاسخ به این سؤال از نظریه‌ای دقیق و جامع در باب ماهیت انسان و روان‌شناسی بهره می‌برد که درک استدلال‌های سیاسی او را در توجیه به آن نظریه دشوار است. اهداف روسو بلندپروازانه است: او می‌خواهد نشان دهد چگونه انسان‌ها می‌توانند راه و رسمی از زندگی پیدا کنند که به واسطه آن استعداد طبیعی، برای [نیل به] رضایت اخلاقی، هم محقق شود و هم افزایش یابد. اگرچه پاسخ‌هایی که او بیان می‌کند به هیچ‌وجه همه مخاطبان را قانع نمی‌کند، متن کتاب مشحون از بصیرت‌هایی درباره وضعیت بشر و نیروهای حاکم بر آن است و به همان اندازه که آموزنده است چالش‌انگیز و دشوار است.

تصور غالب بر این است که ایده‌های سیاسی روسو بیش از حد واجد عناصر ناسازگار است، آن قدر که نمی‌تواند به تمامی قانع‌کننده باشد و هرچند قرارداد اجتماعی حاوی بصیرت‌های بدیعی است، آن قدر منظم نیست که بتوانیم آن را به مثابه یک کل منسجم جدی بگیریم. بی‌شک، از نظر من، چندین مثال وجود دارد از جاهایی که روسو ظاهراً فحوای دیدگاه‌هایش را درباره موضوعات مهمی در نقاط مختلف متن تغییر می‌دهد (همچون توفیق احتمالی خودسامانگری حکومت). علاوه بر این، توصیف‌های پراکنده و موجز از مفهوم اساسی خودسامانگری حکومت و مفاهیم مهمی همچون اراده عمومی و نقش قانون‌گذار موجب می‌شود به سختی بتوانیم تصویری کاملاً منسجم از این مفاهیم به دست آوریم. با وجود این، امیدوارم در این راهنمای خواننده بتواند دست به دهم تا چه میزان ایده‌های سیاسی و روان‌شناسانه روسو در امتداد هم قرار دارند. من نیز همچون بسیاری از شارحان روسو ایده‌هایی را نقطه عزیمت خود قرار دادم که بر دربر اثر هم قبلی خود، گفتار در باب علوم و فنون^۱ و گفتار در باب منشأ نابرابری^۲، بی‌اندک‌تر است. اگر استدلال روسو در این رساله‌ها را درست درک کنیم، فراز و نشیب‌های قرارداد اجتماعی با معناتر می‌شوند.

در مورد متن کتاب فقط یک بار از ترتیب اصلی آن فاصله گرفته‌ام، جایی که به نظرم بحث از اراده عمومی در دو بخش ابتدایی کتاب چهار کاملاً مرتبط است با معرفی آغازین کتاب دو. به جز این، هر بخش از راهنمای خواندن منطبق است با یک فصل یا فصل‌های متوالی از متن اصلی. در پایان بحث هر یک از چهار بخش کتاب، خلاصه‌ای کوتاه و مجموعه سؤالاتی ترمیمی درج دارد. نقل قول‌ها از قرارداد اجتماعی با علامت پرانتز و به شکل اختصار به این ترتیب می‌آیند: (ق، ک، ف) [قاف علامت اختصاری قرارداد اجتماعی، کاف علامت اختصاری کتاب و ف علامت فصل است]. منبع سایر ارجاعات و توضیحات

-
1. self-regulation
  2. *Discourse on the Sciences and Arts*
  3. *Discourse on the Origin of Inequality*

تکمیلی در انتهای هر فصل ذکر شده‌اند. با اینکه ترجمه‌های انگلیسی بسیاری از کتاب قرارداد اجتماعی موجود است، در سرتاسر کتاب از ترجمه موریس کرنستون^۱ استفاده شده است. جزئیات این آثار و دیگر آثاری که در این کتاب ذکر شده در فصل آخر با عنوان مطالعه تکمیلی آمده است.^۲

در آماده‌سازی این کتاب از آثار متعددی که درباره روسو نوشته شده بهره برده‌ام. مهم‌ترین این آثار دیکشنری روسو^۳ و روسو: مقدمه‌ای بر نظریه‌های روان^۴، اسانه و اجتماعی و سیاسی او^۵ بوده‌اند که هر دو اثر نیکولاس دنت^۶ هستند؛ کتاب «سوز سوزی کتاب‌های «استادان پیشین»^۷ نوشته رابرت واکلر^۷ و کتاب روسو و قرارداد اجتماعی^۸ اثر کریستوفر برترام^۸، هر یک، کمک‌گران‌بهایی در تفسیر بعضی استدلال‌های غامض روسو کرده‌اند و من مدیون همه این آثار هستم. البته مسئولیت هر استنباط یا سوء برداشتی با خود من است.

بخش بسیار با من یا بزرگ است که در خلال نگارش این کتاب از حمایت دوستان و خانواده‌ام برخوردار شدم و به آن‌ها بسیار سپاسگزارم. به‌طور خاص قدردان کمک‌های کریستوفر وارن^۹ و «سترلین لو» هستیم؛ این دوستان کسانی بودند که سخاوتمندانه درباره پیش‌نویس این اثر اظهار نظر کردند. همچنین به تام کریک^{۱۰} و سارا داگلاس^{۱۱} در انتشارات «دانت» با خاطر سعه صدر و راهنمایی‌هایشان در تهیه نسخه ماشینی شده کتاب ما مدیون هستیم.

1. Maurice Cranston

۲. کتاب قرارداد اجتماعی (متن و در زمینه متن)، ترجمه مرتضی کلانتریان، به‌عنوان مرجع ترجمه فارسی در نظر گرفته شده است. بنابراین پس از ذکر (ق، ک، ف)، که منبع ارجاع در نسخه انگلیسی کتاب است، مختصر نام مترجم محترم و شماره صفحه آن نقل قول در ترجمه فارسی نیز به صورت (م. ک.، صفحه) می‌آید [مترجم].

3. A Rousseau Dictionary

4. Rousseau: An Introduction to his Psychological, Social and Political Theory

5. Nicholas Dent

10. Christopher Warne

6. Past Masters series

11. Iain Law

7. Robert Wokler

12. Tom Crick

8. Rousseau and the Social Contract

13. Sarah Douglas

9. Christopher Bertram

14. Continuum